

Η Οικονομική Κρίση: Επιπτώσεις και Αντιδράσεις στον επιχειρηματικό κόσμο

Αποτελέσματα έρευνας

Αθήνα, 14 Ιουλίου 2009

Ομάδα έργου IOBE

- ο Τ. Πολίτης - Γ.Στουρνάρας
- ο Α.Τσακανίκας
- ο Ε.Βαλαβανιώτη - Φ.Θωμάϊδου
- ο Μ.Χ. Πολυκρέτης- Μ.Γερμενής

Άξονες έρευνας

1. Μεθοδολογία - Δείγμα επιχειρήσεων
2. Εκτιμήσεις - προβλέψεις της επίδρασης της κρίσης
3. Ποσοτικοποίηση των επιπτώσεων της κρίσης
4. Τρόποι αντίδρασης επιχειρήσεων στην κρίση
5. Χρηματοδότηση και κρίση
6. Παράγοντες που επηρεάζουν τις προσπάθειες αντιμετώπισης της κρίσης

Μεθοδολογία - Δείγμα επιχειρήσεων

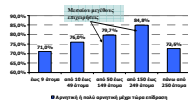
Επτά στις 10 διατυπώνουν αρνητικές εκτιμήσεις για τη μέχρι στιγμής επίδραση της κρίσης

- ο **Αρνητική ή έντονα αρνητική** η μέχρι στιγμής επίδραση της κρίσης, σύμφωνα με το 77% των επιχειρήσεων
- ο **Πιο αρνητική** εκτίμηση σε Βιομηχανία και Εμπόριο (πάνω από 80% οι αρνητικές εκτιμήσεις), ηπιότερη σε Υπηρεσίες
- ο Οι **δυσμενέστερες** εκτιμήσεις στην Εμπόριο και Επισκευή Αυτοκινήτων (Παύση Κασιφών (92% των επιχειρήσεων)
- ο **Ανθεκτικότερες** στην κρίση οι επιχειρήσεις στους κλάδους της Βιομηχανίας Υγείας και Βιομηχανίας Εκπαιδευσης

Εκτιμήσεις επιχειρήσεων για τη μέχρι στιγμής επίδραση της κρίσης

- ο Οι **μεγαλύτερες** επιχειρήσεις (50-249 άτομα) περισσότερο αρνητικές (81%)
- ο **Ηπιότερη** εκτίμηση στις **πολύ μικρές** επιχειρήσεις (μέχρι 9 άτομα) (71% οι αρνητικές εκτιμήσεις)
- ο **Θετική σχέση** μεγέθους επιχειρήσεων και αρνητικών εκτιμήσεων: όσο ήλιος τα 250 άτομα
- ο **Ανθεκτικότερες** οι μεγάλες επιχειρήσεις

Τα δύσκολα όμως δεν έχουν περάσει...

- Αρνητική ή πολύ αρνητική επίδραση με το 85% των επιχειρήσεων η επίδραση της κρίσης το επόμενο 12μηνο

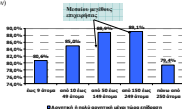
- Ανεπιθυμητές οι προβλέψεις για το επόμενο διάστημα σε σχέση με τις μέγιστες εκτιμήσεις αναμενόμενα περαιτέρω επίδραση των συνθηκών λειτουργίας. Παρότι εκάθιστο σε Ενδομνησίου χρηματοπιστωτικής, υγειονομικής και των κλάδων Ασφάλιστων (67% οι αρνητικές εκτιμήσεις)

- Βιομηχανία και Εμπόριο εξακολουθούν να διατηρούν τον πιο δυσόπιση προβλέψεις

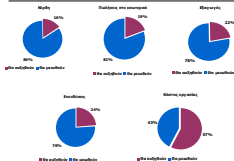

Λιγότερο απαισιόδοξοι οι πολύ μικρές και μεγάλες, πιο δυσόπιση προβλέψεις από τις μικρομεσαίες

- Οι **μικροί μεγέθους** επιχειρήσεις εξακολουθούν να διατηρούν παραδοσιακά **δυσόπιση** προβλέψεις
- Και οι **πολύ μικρές** σχετικά **κέρδη**
- Ισχύει η **θετική** σχέση μεγέθους επιχειρήσεων και **αρνητικής** επίδρασης της κρίσης (όσοι τα 250 άτομα)
- Περισσότεροι** οι προβλέψεις και των μεγάλων επιχειρήσεων (όσοι των 250 σπών)

Μείωση όλων των βασικών μεγεθών το επόμενο 12-μηνο

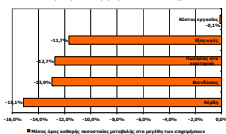

Περιορίζονται οι πωλήσεις, υποχωρούν έντονα τα κέρδη το επόμενο 12-μηνο

- Περίτοι οι **μισές** επιχειρήσεις αναμένουν **έως 20%** πτώση το επόμενο 12-μηνο σε:
  - Εργάζοι πωλήσεις
  - Εργάζοι κέρδη
- Όμοι υπάρχει και ένα 18% που αναμένει **άνοδο** πωλήσεων
- Οι 2 στις 5 επιχειρήσεις κρίνουν ότι τα κέρδη τους **θα μειωθούν πάνω από 20%**
  - Ισχυρότερη μείωση κερδών σε σχέση με πωλήσεις (μείωση περιθωρίου κέρδους)
- Αυξημός** στις επενδύσεις: 3 στις 10 επιχειρήσεις δηλώνουν ότι θα τις μείωσουν πάνω από 30%, αλλά και 1 στις 4 θα προβεί σε αύξηση

Ποσοτική επίδραση της κρίσης σε βασικά μεγέθη των επιχειρήσεων το επόμενο 12-μηνο

- Ελαφρά υψηλότερη ποσοτική **μείωση κερδών** (-16%)
- Χωρλιότερες απώλειες** στις **μεγάλες** επιχειρήσεις
- Ήπιση** επίδραση των «εργαζομένων» στο **Ενδομνησίου** – Επιστολή

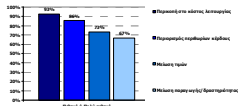
Εκτίμηση συνολικής απώλειας πωλήσεων και κερδών ανά τομέα

Τομέας	Μείωση κερδών (%)	Μείωση πωλήσεων (%)	Μείωση του περιθωρίου κέρδους (%)	Καθαρό κέρδη προ φόρων (%)	Καθαρά κέρδη προ φόρων (%)
Σύνολο	-13,0%	-4,4%	5,1%	4,7%	
Βιομηχανία	-7,7%	-3,3%	6,0%	5,7%	
Λογιστικό εμπόριο	-17,0%	-10,0%	3,3%	3,0%	
Υπηρεσίες	-33,5%	-4,4%	4,3%	3,1%	
Κατασκευές	-23,0%	-10,0%	9,6%	8,9%	

Με βάση τους σταθμισμένους μέσους όρους πωλήσεων και κερδών αντίστοιχα του 2007

Αντίδραση στην κρίση: περικοπή κόστους λειτουργίας

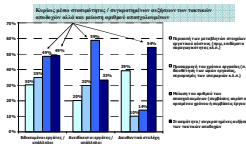
- Ο **πλέον πιθανός** τρόπος σύμφορου με το 93% των επιχειρήσεων είναι η **περικοπή στο κόστος λειτουργίας**, και ακολουθεί ο **περιορισμός των περιθωρίων κέρδους** (36%)
- Συνδυασμός επιμέρους δράσεων υφίσταται από τις περισσότερες επιχειρήσεις:

Τρόποι αντίδρασης επιχειρήσεων στην κρίση

- Περικοπή στο κόστος λειτουργίας:** πιθανότερη στη Βιομηχανία, το Εμπόριο και τις Υπηρεσίες
  - στις Κατασκευές, πιο πιθανή αντίδραση ο **περιορισμός του περιθωρίου κέρδους** (95% των επιχειρήσεων)
    - εκπτώσεις στα έργα
- Ξενοδοχεία - Εστιατόρια:** **μείωση των τιμών και περιορισμός του περιθωρίου κέρδους** επιλέγονται από περισσότερες επιχειρήσεις (>90%) σε σχέση με άλλους τομείς
- Με μείωση της παραγωγής / δραστηριότητας** αντιδρούν
  - Περισσότερο οι **μικροί** μετέδοτες επιχειρήσεις (10-249 απόψεις)
  - Ο τομέας της **Βιομηχανίας** και των **Κατασκευών**

Πώς όμως περικόπεται το κόστος λειτουργίας;

Σε μεγαλύτερο κίνδυνο οι θέσεις ανειδίκευτης εργασίας, αλλά κατά περίπτωση και ειδικευμένες

- Οι ειδικευμένοι:**
  - επιπλέον / συγκρατημένα: απώλειες των **παικτικών αποδοχών** (49% των επιχειρήσεων)
    - Κρίσιμες οι Βιομηχανία, Εμπόριο και μικρές επιχειρήσεις
  - μείωση αριθμού απασχολούμενων (49%)
    - Κρίσιμες οι Κατασκευές και Υπηρεσίες
- Ανεπίδικευτοι εργάτες:**
  - μείωση αριθμού (59% των επιχειρήσεων)
    - Από όλους τους τομείς
- Ανεπιδευτικά στελέχη κυρίως:**
  - επιπλέον / συγκρατημένα: απώλειες των **παικτικών αποδοχών** (54% των επιχειρήσεων)

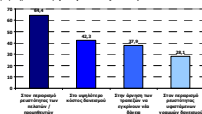
Χρηματοδότηση και κρίση

- Δύο στις πέντε επιχειρήσεις κρίνουν ότι η κρίση **δεν έχει** επηρεάσει τη χρηματοδότηση τους από τις τράπεζες
  - Υψηλότερο ποσοστό στις **Υπηρεσίες** (50%) και
  - μεταξύ των **πιο μικρών** και **μεγάλων** επιχειρήσεων (53-54%)
- Έντονα **αρνητική** αξιολόγηση στις **Κατασκευές**: 70% κρίνει ότι η κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά τη χρηματοδότηση του

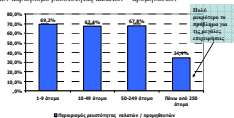
Βασικό πρόβλημα χρηματοδότησης: η ρευστότητα πελατών / προμηθευτών

- Δύο στις τρεις επιχειρήσεις (64%) εντοπίζουν το βασικότερο πρόβλημα χρηματοδότησης στον **περιορισμό της ρευστότητας των πελατών/προμηθευτών**
- Κλάδοι όπως οι Ξενοδοχεία - Εστιατόρια εντοπίζουν το βασικότερο πρόβλημα στο **υψηλότερο κόστος δανεισμού**

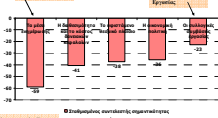
Μικρότερο το πρόβλημα της ρευστότητας πελατών – προμηθευτών στις μεγάλες επιχειρήσεις

- Οι μεγάλες επιχειρήσεις (>250 άτομα), επιστημονούν ως σημαντικότερα προβλήματα το υψηλότερο κόστος δανεισμού και την άρνηση των τραπεζών να εγκρίνουν νέα δάνεια και όχι τόσο τον περιορισμό ρευστότητας πελατών – προμηθευτών

Περισσότερο αρνητική η επίδραση των μέσων μαζικής ενημέρωσης στις προσπάθειες αντιμετώπισης της κρίσης

- Περισσότερο αρνητική η επίδραση των ΜΜΕ
- Αρνητική αρνητική η επίδραση των Διαδικτυακών Σελίδων Εργασίας

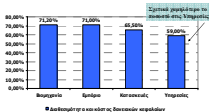

Η οικονομική πολιτική πιο αρνητική για Βιομηχανία και Εμπόριο

- Το 80% των επιχειρήσεων επιστημαίνει τον **αρνητικό ρόλο των ΜΜΕ** στην κρίση
  - Ισχυρότερο κλίμα από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης δέχονται οι εμπορικές επιχειρήσεις
- Η **οικονομική πολιτική** επηρεάζει **περισσότερο αρνητικά τη Βιομηχανία το Εμπόριο και λιγότερο τις Υπηρεσίες**
- Ένας στους τρεις Ενδύματους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και κλάδο Ασφαλίσεων, αξιολογεί θετικά την εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική
  - Θετική αποτίμηση του πακέτου των 28 δισ. Ευρώ.

Λιγότερο αρνητικά κρίνεται η διαθεσιμότητα και το κόστος δανειακών κεφαλαίων στις Υπηρεσίες

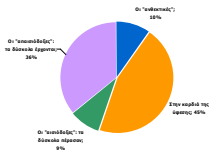
- Οι **Υπηρεσίες** κρίνουν λιγότερο αρνητικά σε σχέση με τους άλλους τομείς τη **διαθεσιμότητα και το κόστος δανειακών κεφαλαίων** (σε ποσοστό 59%, παρόμοιος ο οποίος επίσης
- δημοσιονομικά μεγαλύτερο πρόβλημα στις **πολύ μικρές και τις μεσαίες επιχειρήσεις και μικρότερο στις μεγάλες επιχειρήσεις**

Περαιτέρω μέτρα πολιτικής για την αντιμετώπιση της κρίσης

- Άλλα **μέτρα πολιτικής** που προτείνονται για την αντιμετώπιση της κρίσης περιλαμβάνουν
  - μείωση της φορολογίας
  - μείωση εμπορικών δανεισμού
  - περιορισμός γραφειοκρατίας
  - αύξηση ρευστότητας στην αγορά
  - ενίσχυση του TEMIME
  - αύξηση δημοσίων επενδύσεων

4 ομάδες επιχειρήσεων: ανάλογα με την έως τώρα επίδραση της κρίσης

Οι «ανθεκτικές» (10%)

- Η επίδραση της κρίσης στη δραστηριότητά τους ήταν και αναμενόμενη για διαφορετική και το επόμενο 12μηνο, **ουδέτερη ή και θετική**
- Είναι είτε **μικροί**, είτε **μεγάλοι** μεγέθους επιχειρήσεις
  - το 40% απασχολεί έως 20 άτομα, ενώ ένα 30% απασχολεί περισσότερα από 100 άτομα
- Το 45% είναι από **Βιομηχανία** (κλίμακας) και **Κατασκευές** και ένα 35% από τις **Υπηρεσίες**.
- Κατά το επόμενο 12-μηνο:
  - Το 25% 3 επιχειρήσεις εκτιμούν ότι οι πωλήσεις τους θα αυξηθούν
    - Το 86% εκτιμά ότι τα κέρδη θα αυξηθούν
    - 3 στις 5 δηλώνουν ότι θα αυξήσουν τις επενδύσεις τους
- Το εξωτερικό περιβάλλον αποτρέπει από το καλύτερο
- Η εξασθένιση εκτιμά ότι η χρηματοδότησή τους **δεν έχει επηρεασθεί από την κρίση**

Οι αισιόδοξες (9%): τα δύσκολα μάλλον πέρασαν (και άντεξαν...)

- Αν και εκτιμούν την επίδραση της κρίσης ως **αρνητική**, το επόμενο 12μηνο προβλέπουν ότι η κρίση **θα έχει ουδέτερη ή και θετική επίδραση** στη δραστηριότητά τους (θεωρητικά)
- Κλίμακας **μικρές**: το 60% απασχολεί έως 50 άτομα (30% έως 20 άτομα)
- Διαδικαστικό δέγμα, αλλά **πρωτογενή** από Εμπόριο
- Αν και «απέσπαραν» την προηγούμενη περίοδο, **κατά το επόμενο 12μηνο**:
  - Το 55% εκτιμά ότι οι πωλήσεις του θα σημειώσουν αύξηση
  - Το 70% εκτιμά ότι οι πωλήσεις τις ετήσιες
  - Τολάζονται 3 στις 4 προβλέπουν ότι τα κέρδη τους θα αυξηθούν
- Η χρηματοδότηση μέσω του τραπεζικού συστήματος έχει γίνει **δυσχερύτερη**
  - κριθεί όμως για τους πλάτες / προμηθευτές τους
- Το εξωτερικό περιβάλλον έχει επηρεάσει **ελάχιστα αρνητικά** στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν την κρίση

Οι απαισιόδοξες (36%): τα δύσκολα έρχονται

- Αν και μέχρι τώρα εμφανίζουν **ελάχιστη ανθεκτικότητα στην κρίση**, αναμένουν το επόμενο έως **μεγαλύτερη αρνητική επίδραση της κρίσης και όσες/ες στη δραστηριότητά τους την επόμενη περίοδο**
- Κατά το επόμενο 12μηνο:
  - Τολάζονται το 80% εκτιμά ότι οι πωλήσεις και τα κέρδη τους θα σημειώσουν μείωση
  - Περισσότερο πιθανή αντίδρασή τους για την αντιμετώπιση της κρίσης είναι η μείωση του κόστους λειτουργίας
- Το 45% προέρχεται από τη **Βιομηχανία** και τις **Κατασκευές**
  - Ενώ ακόμα όμως σχεδόν το 40% των επιχειρήσεων απασχολεί το δέγμα τους
- Το 44% απασχολεί από 35 έως 100 άτομα
- Τολάζονται 3 από τις 5 εκτιμούν ότι το εξωτερικό περιβάλλον **επηρεάζει αρνητικά/ πολύ αρνητικά** την προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν την κρίση
- Σχεδόν οι μισοί εκτιμούν ότι η **χρηματοδότησή τους έχει επηρεασθεί αρνητικά** - κριθεί ως προς τη ρευστότητα των πωλητών / προμηθευτών ενώ υποθέτουν μισές δεν έχουν επηρεαστεί

Στην καρδιά της ύφεσης (45%)...

- Η **πολύπλοκη** ομάδα (263 επιχειρήσεις): όσες δηλώνουν ότι **έχουν ήδη επηρεαστεί σημαντικά** από την κρίση και αναμένουν **επιπλέον επίδραση της αρνητικής επίδρασης** στη δραστηριότητά τους
- Κατά το επόμενο 12μηνο:
  - Το 96% εκτιμά μείωση πωλήσεων και το 88% εκτιμά μείωση ετήσιων
  - Το 97% εκτιμά μείωση των κερδών και το 92% προβλέπει μείωση επενδύσεων
- Οι μισοί απασχολούν από 25 έως 120 άτομα
- 2 στους 3 θεωρούν ότι η χρηματοδότηση τους έχει γίνει **δυσχερύτερη**
- Περιλαμβάνονται 3 στις 5 **κατασκευαστικές** επιχειρήσεις του δείγματος και περίπου οι μισοί από τους κλάδους της μεταποίησης
- Σχεδόν το 80% εκτιμά **αρνητικά ή πολύ αρνητικά** επηρεάζει από το εξωτερικό περιβάλλον (οικονομική πολιτική, ΜΜΕ, θεσμικό πλαίσιο κλπ)
- Περισσότερο πιθανή αντίδραση: **μείωση του κόστους λειτουργίας** τους με **μείωση προσωπικού** και λιγότερο η μείωση του περιθωρίου κερδών

Συμπεράσματα

- Αρνητική συνολικά εικόνα για τη μέχρι τώρα επίδραση της κρίσης, αλλά οι οι προβλέψεις για την επόμενη περίοδο
- Πιο αρνητική σε Βιομηχανία και Εμπόριο και η μισοί μεγέθους επιχειρήσεις
  - Ησυχία σε Υπηρεσίες και πολύ μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις
- Θετική σχέση μεγέθους επιχειρήσεων και αρνητικής επίδρασης της κρίσης, τόσο για τις εκτιμήσεις όσο και για τις προβλέψεις, έως τα 250 άτομα
  - Ανθεκτικότερες όμως οι μεγάλες επιχειρήσεις
- Τα βασικά μέλη των επιχειρήσεων παρωθούνται το επόμενο 12-μηνο
  - Περισσότερο επηρεάζονται τα κέρδη και οι πωλήσεις
  - Χαμηλότερες απώλειες στις μεγάλες επιχειρήσεις
- Βασική αντίδραση στην κρίση: **μείωση κόστους λειτουργίας**

Συμπεράσματα

- Μείωση αριθμού αδεικματών και αναδιεκπίων
  - Εξίσου πιθανή για τους αδεικματών και η στασιμότητα/ συγκρατημένες αυξήσεις τακτικών αποδοχών
- Η κρίση δεν έχει επηρεάσει τη χρηματοδότηση από τις τράπεζες για δύο στις πέντε επιχειρήσεις
- Το βασικότερο πρόβλημα χρηματοδότησης ο περιορισμός της ρευστότητας των πωλητών/ προμηθευτών
  - για τις μεγάλες επιχειρήσεις: το υψηλότερο κόστος δανεισμού και η άρνηση των τραπεζών να εγκρίνουν νέα δάνεια
- Περισσότερο αρνητική η επίδραση των ΜΜΕ και στη συνέχεια η δυσχερέστερη και το κόστος δανεισμών κραλαίων
- Η οικονομική πολιτική επηρεάζει πιο αρνητικά τη Βιομηχανία το Εμπόριο και λιγότερο τις Υπηρεσίες